

Слушно зауважував Ю. Барабаш: цей твір поєднує елементи реалістичної манери з глибоким психологізмом і романтичною одухотвореністю. Саме синтез різних стильових тенденцій – ліричного, романтичного та аналітичного начал – створює неповторну поезику прози Тютюнника [1, с. 350-351].

Таким чином, романний дискурс 1960-х років став «принциповою» спробою відродження мистецтва як естетичного акту, що відкрило шлях для художніх пошуків, орієнтованих на реалістичний психологізм та глибоку народність. У літературі 1960-х років утверджується динамічна модель персонажа, який мислить, сумнівається, робить моральний вибір і творить власну долю. Водночас змінюється й роль автора: із «всезнаючого» оповідача він перетворюється на уважного спостерігача, котрий фіксує найтонші порухи душі героя. Цей процес, започаткований у 1960-х, продовжився в українській прозі 1970-х років – у творчості Ю. Мушкетика, Б. Харчука, П. Загребельного, В. Дрозда та інших, які розвивали аналітичну лінію, поглиблюючи її філософський зміст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш Ю. Я єсть народ... Роздуми, суперечки, портрети. Київ: Дніпро, 1967. 356 с.
2. Ковальчук О. Г. Український повоєнний роман: проблеми жанрового розвитку. Київ: Вища школа, 1992. 174 с.
3. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 365 с.
4. Новиченко Л. Проблеми стильової диференціації в сучасних східнослов'янських літературах. Київ: Наукова думка, 1968. 42 с.
5. Первомайський Л. Твори: у 7-ми т. Київ: Дніпро, 1969. Т. 4. 560 с.

Грицюк Вікторія

Науковий керівник – доц. Ткачук Олександр

ПОЕЗІЯ «МРІЄ, НЕ ЗРАДЬ» ЯК КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ НЕОРОМАНТИЗМУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: МЕТОДИКА ШКІЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Творчість Лесі Українки, на думку сучасних літературознавців, є виразно неоромантичною. Це не дивно, адже сама поетеса є авторкою терміну «новоромантизм», яким вона назвала новітні тенденції у творчості молодих авторів початку ХХ століття. У шкільній програма з української літератури 10 класу під час вивчення драматичних поем зазначається, що учень має користуватися поняттям «неоромантизм» [5, с.28]. Мета нашої статті показати, як при аналізі поезії «Мріє, не зрадь», передбаченої для текстуального вивчення за шкільною програмою, на рівні тематичних мотивів та образної системи, ознайомити учнів з неоромантизмом Лесі Українки.

Поезія «Мріє, не зрадь», написана в Грузії 1905 року, під враженням від революційних подій й має громадянську тематику. Тема революції була характерною для української поезії початку ХХ століття. При цьому у творі акцент не на самих подіях громадянської революції, а

на особистому досвіді, що є однією з провідних тенденцій неоромантичної поезії Лесі Українки.

Основну думку поезії задано ліричним героєм вже у першому рядку: «Мріє, не зрадь». Образний рівень твору тісно пов'язаний із персоніфікацією мрії та використанням алегорій. Образ мрії у творі є персоніфікованим. Поезія відзначається переконливою інтимністю, оскільки схожа на жанр розмови з музою. Варто звернути увагу учнів, що замість традиційної музи в жанрі «розмови із музою» Леся Українка використовує персоніфікований образ мрії, що додає нових відтінків її поетичному задуму. Про те, що мрія у поезіях Лесі Українки має значення творчості наголошує Ольга Камінчук: «Осмилення творчості як змісту життя поета через образ мрії виявлене у віршах «Я знала те, що будуть сльози, мука...», «Мріє, не зрадь» [1., 260]. Мрія відокремлюється в іншу персону, але вона має тісні зв'язки з ліричним «я», які в поезії відображаються через зорові образи (ночі, світло, примари).

У поезії розгортається міфологічний сюжет про чарівне пробудження, де є мотиви серця-чаші («сповнилось серце ущерт»), чарів, миті пробудження, посвяти та вірності. Мрія характеризується як процес, тяглість, існування якої у часі подібне до життя, вона з ним нерозривно пов'язана: «Я вже давно інших мрій відреклася для тебе. / Се ж я зрікаюсь не мрій, я вже зрікаюсь життя» [3, т.1, с.323]. Можна побачити також емоційний контраст до раціонального, який Леся Українка вважала характерним для неоромантичної поезії, зазначаючи, що поети у ній «протиставляють почуття розуму» [4, с.125]. Аналізуючи поезію «Мрія, не зрадь» варто наголосити учням про цю антитезу, яка виявляється в творі через емоційно насичені образи-мотиви, такі як чекання, надія, сон, радість, світло, яким протиставлений ніч, страх та зрада. Поряд з цим ми бачимо образ вольового рішучого ліричного героя, який підпорядковує усе своє єство одній меті.

На думку Раї Тхорук, у цій поезії Лесі Українки можна помітити «архетипну тему лицаря, порятованого феєю, чарівницею чи коханою, можна прочитати завдяки мотиву відважного спротиву» [2, с.251]. Все у поезії нагадує нам про героїчну тему битви. Сюжет звиятиги також реалізується через мотив відважного спротиву: «не зляка ні страждання, ні горе, ні смерть». Це переживання потенційного програного бою, що ставить під загрозу ідентичність героя, адже все своє життя він присвятив цій меті. «Я вже давно інших мрій відреклася для тебе» – говорить ліричний герой, чим підсилює трагізм сподівань отримати не перемогу, а поразку.

З цією темою пов'язаний і мотив пошуку пригод. Йдеться про сміливість зробити рішучий крок, що виявляється в інтертекстуальній згадці переходу через Рубікон: «Алюзія на «Фарсалії» Марка Аннея Лукана виписана як згадка про ріку Рубікон і спалені римлянином Юлієм Цезарем кораблі. Завдяки Горацієві образ держави-корабля став загальним місцем у європейській культурі. І намір «здобути нове добро» в аналізованій поезії може вказувати на політично-громадянські підтексти» [2, с.252].

«Хто моря переплив і спалив кораблі за собою,
той не вмере, не здобувши нового добра».[т.1, с.323]

У цих словах захована і ширша думка про необхідність вольового начала, щоб відважитись на рішучий крок, змінити своє життя.

На композиційному рівні відбувається чітке розмежування й поєднання двох планів: роздумів про природу мрії (творчості) та відчуття, які виникають через тривогу, окреслену поняттям зради. У цьому відношенні стосунки між ліричним «я» та мрією-персонажем нагадують соціальні зв'язки людей. Звернення до мрії, виражене наказовими формами дієслів («не зрадь», «стань», «дай»), має широкий діапазон тональностей – від заклинання до докорів.

Цікавим образом, що передає це почуття є людини, яка напружено вдивляється у темряву. Як відомо, опозиція світло і темрява з'явилася ще у романтиків на позначення прогресу та невігластва. Осердям почувань ліричної героїні є сумнів, непевність у тих основах, що живлять її очікування та плани. Натомість сюжетом є розігрування героїчної ролі, яка всіма силами пробує вмовити адресата (мрію-творчість).

Алегорія «мрія-орел» із п'ятої строфи, на думку дослідників відсилає нас до римської літератури, де кружляння орла над кимось свідчить про благословіння богів і майбутню славу переможцю [2, с.252].

Остання строфа описує бажання ліричної героїні максимально реалізуватися в творчості («дай мені крила свої», «хочу... мати сама»). Тут знову з'являються типово романтичні образи вогню та весни, які пов'язані з громадянською проблематикою.

Наприклад, фраза «мріє, станься живою» (замість «зостанься живою») вказує на людський потенціал творчості, який ще не втілений в реальному житті. Це бажання, щоб мрія збулася, стала перемогою над сумнівами й невдачами. Як зазначила дослідниця: «Твори поетів-неоромантиків виявляють осмислення концепту творчості на основі антитези високої духовності і буденної свідомості, визначальною для неоромантичної свідомості»[1, с.275]. Фраза «я в тебе остатню надію вложила» вказує на духовний вибір неоромантичного героя, що зберігає найпотрібніший скарб до слушного часу, причому цей сховок не підвладний героїні.

На уроці можна уявити поезію «Мріє, не зрадь» як театральну сцену, де Мрія виступає у ролі загадкового, але життєво важливого союзника або суворого володаря. Неоромантична героїня, одягаючи маску лицаря-завойовника, не просто просить або благає (що було б «поезією чуття»), а веде монолог (що представляє «прозу розмірковувань»), намагаючись переконати цей могутній, але не до кінця осяжний творчий потенціал її особистості, що характерно для неоромантичного світогляду Лесі Українки, стати реальністю, що має конкретний громадський та історичний вимір (революція, Рубікон).

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія української літератури. Том.7: Література 80-90-х років XIX століття. Книга перша. К.: Наукова думка, 2020. С.244-277.

2. Тхорук Р. Поетова мрія про мрію та мова як вірш. Волинь філологічна: текст і контекст. Мова і вірш : зб. наук. пр. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. Вип. 16. С. 243-255.
3. Українка Леся. Збір. творів у 12 т. Т.1. Поезії. К.: Наукова думка, 1975. 447 с.
4. Українка Леся. Збір. творів у 12 т. Т.8.: Літературно-критичні статті. К.: Наукова думка, 1977. 314 с.
5. Українська література 10-11 класи : Профільний рівень. / За ред. Г.О. Усатенко, А.М. Фасолі К. : 2017.

Шургот Тетяна

Науковий керівник – доц. Ткачук Олександр

ЕСТЕТИЧНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОГО СИМВОЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ У 10 КЛАСІ

Перехід до символізму, як якісно нового етапу літератури, був підготовлений французькою романтичною лірикою середини XIX ст. Ключовими стали естетичні ідеї символізму сформовані відомими поетами Ш. Бодлером, П. Верленом, А. Рембо та С. Малларме. Дослідники називають окрім багатогранного символу ще й сугестію, таємничість, містицизм, інакомовність мови роль кольорів та музичність, що базувалася на сугестії.

Предтечею символізму вважається американський письменник і критик Едгар Аллан По. Він прагнув поєднати європейський романтизм, кордоцентризм та інтуїтивізм з американським практицизмом. На думку По, поет повинен був насамперед вразити читача формою, ритмами, алітераціями, строфікою, а також пробудити у ньому підсвідоме, викликавши емоційний шок. Ці ідеї розвивав Шарль Бодлер, який стверджував, що поезія має викликати у читачів світле, високе, але неясне захоплення, подібне до того, що викликає музика Ріхарда Вагнера. На уроках зарубіжної літератури учні знайомляться з внеском вищенаведених митців, що сприяє розумінню специфіки художніх пошуків українських митців.

Енциклопедичне визначення стверджує, що «символізм (від грецьк. *symbolon* – знак, символ, ознака) це тип творчості, в якому переважають інтуїтивне й асоціативне мислення»[1., с.390].

Модерна українська література кінця XIX – початку XX ст. розвинулася під впливом європейського символізму й відразу стикнулася зі спротивом з боку прихильників народницького реалізму. Хоча український символізм сформувався організаційно поступово (з кінця 1910-х рр.), ідеї та прийоми символізму присутні у творчості Миколи Вороного, Грицька Чупринки, Олександра Олесь, Миколи Філянського, представників галицького угруповання «Молодої Музи» (В. Пачовського, П. Карманського, М. Яцкова). З них тільки Олександр Олесь текстуально вивчається у старшій школі. Тим не менше, питання вивчення творчості модерністів розглядалося у багатьох працях сучасних методистів. О. Камінчук розглядає поезію Миколи Вороного в контексті символізму [3]. Т. Яценко звернула увагу на роль Миколи Вороного в декларуванні естетичних ідей модерністів [9], а також шляхи вивчення оглядової теми про модерністські течії [7]. Ця ж дослідниця пропонує вивчати український та